

61021

Seat No. _____

B. Ed. (Part-I) Examination

April / May - 2003

Paper - III

Section - I

School Management & Educational Organisation

Section - II (Special Field)

(1) *Educational & Vocational Guidance*

(2) *School Library Organisation*

(3) *Experimental Education*

(4) *Population Education*

(5) *School Supervision & Inspection*

(6) *Information Technology in Education*

(Old Course)

Time : **3 Hours**]

[Total Marks :

- સૂચના : (૧) બંને વિભાગના ઉત્તર અલગ અલગ ઉત્તરવહીઓમાં લખવા.
(૨) દરેક વિભાગમાં ત્રણે પ્રશ્ન ફરજિયાત છે. વિકલ્પો આંતરિક છે.
(૩) જમણી બાજુએ છાપેલા અંક પૂરા ગુણ દર્શાવે છે.
(૪) બિનજરૂરી લાંબા જવાબ એ ક્ષતિ ગણાશે.
(૫) તમે પસંદ કરેલ કોઈ પણ એક વિશિષ્ટ ક્ષેત્રના ઉત્તરો વિભાગ-૨માં લખો.

- Instructions :** (1) Answer to the **two** sections should be written in **separate** answer books.
(2) **All** the **three** questions are **compulsory** in each section. Options are internal.
(3) Figures to the right indicate full marks.
(4) Unduly lengthy answer will be considered a discredit.
(5) Write answers in **Section-II** of any **one** special field offered by you.

Section - I

School Management & Educational Organisation

- ૧ નીચેનામાંથી ગમે તે ચાર પ્રશ્નોના ઉત્તર આપો : ૨૪
- (૧) “રમતનું મેદાન ખુલ્લી શાળા છે.” - ચર્ચા કરો.
(૨) જિલ્લા શિક્ષણાધિકારીની મુખ્ય ફરજો કઈ કઈ છે ?
(૩) તમારી શાળાનું અંદાજપત્ર બનાવવામાં તમે કઈ બાબતો ધ્યાનમાં લેશો ?

61021]

1

[Contd...

- (ઝ) માધ્યમિક શાળા કક્ષાએ વાલી-શિક્ષક મંડળનું શું મહત્ત્વ છે ?
- (પ) ગુજરાત માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડનાં કાર્યોની રૂપરેખા આપો.
- (ઙ) શાળા સભા દ્વારા કયા કયા હેતુઓ સિદ્ધ કરી શકાય છે ?
- ૨ (અ) શાળાના શિક્ષકોનું મનોધૈર્ય વધારવા માટે શાળાના આચાર્ય એક નેતા તરીકે શું શું કરી શકે ? ૮
- (બ) શાળાના સમયપત્રકનું શું મહત્ત્વ છે ? સમયપત્રક તૈયાર કરતી વખતે કયા કયા મુદ્દાઓને ધ્યાનમાં રાખવા જરૂરી છે ? ૮
- અથવા**
- ૨ (૧) શૈક્ષણિક નેતાગીરી એટલે શું ? તેના કોઈ પણ બે પ્રકાર ચર્ચો. ૪
- (૨) સ્વનિર્ભર શાળાઓ શરૂ થતાં શિક્ષણની ગુણવત્તા સુધરશે. ચર્ચો. ૪
- (૩) શિક્ષક દૈનિક નોંધપોથીનું મહત્ત્વ સમજાવો. ૪
- (૪) વ્યવસ્થાપનના સંદર્ભમાં સંગઠનીય વર્તણૂક મોડેલની ચર્ચા કરો. ૪
- ૩ (૧) શાળા નિરીક્ષણ અને શાળા અધિક્ષણ વચ્ચેની ભેદરેખાના બે મુદ્દા આપો. ૨
- (૨) શાળામાં ઉપયોગમાં લેવાતાં અગત્યનાં ચાર પત્રકોની યાદી આપો. ૨
- (૩) શિક્ષણની ગુણવત્તા સુધારવા શિક્ષકસંઘોની બે પ્રવૃત્તિઓ જણાવો. ૨
- (૪) હેતલ નામની વિદ્યાર્થીનીએ તેનું શાળા છોડ્યા અંગેનું પ્રમાણપત્ર (સ્કૂલ લિવિંગ સર્ટિ.) ખોઈ નાંખ્યું છે. હેતલને આ પ્રમાણપત્ર મેળવવા શ્રી મીલનભાઈ મિસ્ત્રી સાહેબ શિક્ષક તરીકે શું માર્ગદર્શન આપશે ? ટૂંકમાં જણાવો. ૨
- (પ) શાળાના નવા મકાન બાંધકામ અંગે ધ્યાનમાં રાખવા જેવી ચાર બાબતો ટૂંકમાં જણાવો. ૨

ENGLISH VERSION

Section - I

School Management & Educational Organisation

- 1 Answer any **four** of the following : 24
- (1) "A play ground is an open school." – Discuss.
- (2) What are the main duties of the District Education Officer ?
- (3) What points will you keep in mind while preparing School Budget ?
- (4) What is the importance of parent-teacher association at Secondary School Level ?
- (5) What are the functions of Secondary Education Board ?
- (6) Which objectives are fulfilled by the School Assembly ?

- 2 (a) What could the Headmaster of a School do as a leader to maintain the morale of the teachers ? 8
- (b) What is the importance of school time table ? 8
Discuss the points to be kept in mind while preparing the time table ?

OR

- 2 (1) What is educational leadership ? Explain any two types of leadership. 4
- (2) "The self-financed schools will improve the quality of education." Discuss. 4
- (3) Explain the importance of teachers' Log book ? 4
- (4) Discuss "Organisational behaviour model" in the connection of school management. 4
- 3 (1) Give two points of the difference between the concept of school supervision and inspection. 2
- (2) Mention any four important registers used in schools. 2
- (3) Mention any two important activities organized by teachers' associations to improve the quality of education. 2
- (4) *Hetal* has lost her school leaving certificate. What guidance a teacher named *Milanbhai Mistri* provide *Hetal* to get a duplicate certificate ? 2
- (5) Enumerate any four points to be kept in mind while constructing a new school building. 2

Section - II (Special Field)

(1) Educational & Vocational Guidance

- ૧ નીચેનામાંથી ગમે તે ચાર પ્રશ્નોના મુદ્દાસર ઉત્તર લખો : ૨૪
- (ક) શૈક્ષણિક અને વ્યાવસાયિક માર્ગદર્શનનો અર્થ સ્પષ્ટ કરો અને તેમના તફાવત જણાવો.
- (ખ) વ્યાવસાયિક માહિતી મેળવવાનાં પ્રાપ્તિસ્થાનો જણાવો.
- (ગ) સલાહકારનાં લક્ષણો જણાવો.
- (ઘ) સંગૃહિત માહિતીપત્રકની વ્યાખ્યા આપી સંગૃહિત માહિતીપત્રક ભરતી વખતે તમે શું ધ્યાન રાખશો ?
- (ચ) કારકિર્દી સપ્તાહનું આયોજન કેવી રીતે કરશો ?
- (છ) દિશાસૂચક અને બિનદિશાસૂચક સલાહ વચ્ચેનો ભેદ સ્પષ્ટ કરો.

- ૨ (ક) મનોવૈજ્ઞાનિક કસોટીઓ એટલે શું ? તેના પ્રકારો જણાવો. માર્ગદર્શનમાં કસોટીઓની ઉપયોગિતા જણાવો. ગુજરાતમાં ઉપલબ્ધ કોઈ પણ ત્રણ મનોવૈજ્ઞાનિક કસોટીઓનાં નામ લખો. ૮
- (ખ) વ્યક્તિ-અભ્યાસ એટલે શું ? વ્યક્તિ અભ્યાસ કોનો થઈ શકે ? વ્યક્તિ-અભ્યાસના અહેવાલની નોંધ તમે કેવી રીતે કરશો ? ૮
- અથવા**
- ૨ (ક) પ્રશ્નાવલિની રચના કરતા તમે શું ધ્યાન રાખશો ? ૪
- (ખ) 'માર્ગદર્શન એક સહિયારું સાહસ છે.' - ચર્ચો. ૪
- (ગ) બુદ્ધિ અને વ્યાવસાયિક સફળતા વચ્ચેનો સંબંધ જણાવો. ૪
- (ઘ) રોજનીશીનો અર્થ સ્પષ્ટ કરો. માર્ગદર્શનમાં તે કેવી રીતે ઉપયોગી બને છે તે જણાવો. ૪
- ૩ નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર આપો : ૧૦
- (ક) માર્ગદર્શનની વ્યાખ્યા આપી સમજાવો.
- (ખ) પ્રક્ષેપણ પ્રયુક્તિ એટલે શું ?
- (ગ) અભિરુચિની વ્યાખ્યાઓ આપો.
- (ઘ) અવલોકનનો અર્થ સ્પષ્ટ કરો.
- (ચ) I.T.I.માં અભ્યાસ કરવા માટેના અભ્યાસક્રમોની માહિતી આપો.

ENGLISH VERSION

Section - II (Special Field)

(1) Educational & Vocational Guidance

- 1** Answer in detail any **four** questions from the following : **24**
- (a) State the difference of educational and vocational guidance and explain their meaning.
- (b) State the sources for collecting occupational information.
- (c) State the characteristics of a counsellor.
- (d) Give the definition of C.R.C. What points will you keep in mind while filling C.R.C. ?
- (e) How will you prepare a planning for seven days career-conference ?
- (f) Show the difference between directive and non-directive counselling.
- 2** (a) What do you mean by psychological tests ? Show its types. State the usefulness of psychological tests in guidance. Name any three psychological tests available in Gujarat. **8**

- (b) What is Case-study ? Whose study can be done ? **8**
How will you make note on case-study ?

OR

- 2** (a) What points will you keep in mind, while framing questionnaire ? **4**
(b) "Guidance is a co-operative venture." – Discuss. **4**
(c) State the correlation between Intelligence and Vocational success. **4**
(d) Define the meaning of Dairy ? How does it useful in guidance ? **4**
- 3** Answer the following questions : **10**
(a) Give the definition of guidance and explain it.
(b) What are the devices of Projection ?
(c) Give the definitions of Interest ?
(d) Explain the meaning of 'Observation'.
(e) Give detailed information of courses of I.T.I.

Section – II (Special Field)

(2) School Library Organisation

- ૧ નીચેનામાંથી કોઈ પણ ચાર પ્રશ્નોના મુદ્દાસર ઉત્તર આપો. પ્રત્યેક ઉત્તર આશરે ૨૪ ૧૫૦ શબ્દોમાં હોવો જોઈએ :
- (ક) શાળા પુસ્તકાલયની આધુનિક સંકલ્પના સ્પષ્ટ કરો.
(ખ) શાળા પુસ્તકાલયનું વાર્ષિક અંદાજપત્ર તૈયાર કરવા માટેના મહત્વના મુદ્દાઓ સમજાવો.
(ગ) પુસ્તક આપ-લે પદ્ધતિની રીત જણાવો. કોઈ પણ બે પદ્ધતિ સદષ્ટાંત સમજાવો.
(ઘ) પુસ્તકાલય તરફ વિદ્યાર્થીઓને આકર્ષવા તમે બુલેટિન બોર્ડનો અસરકારક ઉપયોગ કેવી રીતે કરશો ?
(ચ) શાળા પુસ્તકાલય માટે સામયિકોની પસંદગી કરતી વખતે કઈ બાબતો ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ ? સામયિકોની જાળવણી માટે તમે કયાં પગલાં ભરશો ?
(છ) ડ્યૂઈ દશાંશ વર્ગીકરણ પદ્ધતિનો ખ્યાલ આપી તેના લાભાલાભની ચર્ચા કરો.
- ૨ (અ) શાળા પુસ્તકાલયમાં ગ્રંથપાલનું શું મહત્વ છે ? ગ્રંથપાલની શૈક્ષણિક લાયકાત તથા યોગ્યતાઓ જણાવો. **૮**
(બ) કોમ્પ્યુટરના પ્રકાર જણાવો. શાળા પુસ્તકાલયના વહીવટ માટે તેનો કઈ રીતે ઉપયોગ થાય છે ? **૮**

અથવા

- ૨ નીચેના પ્રશ્નોના મુદ્દાસર ઉત્તર આપો : ૧૬
- (અ) શાળા પુસ્તકાલયનું આયોજન શા માટે જરૂરી છે ?
- (બ) એક ગ્રંથપાલ તરીકે તમે તમારા શાળા પુસ્તકાલય માટે કયા નિયમો ઘડશો ?
- (ક) શાળા પુસ્તકાલયને સમાજના સહકારની શી જરૂર છે ?
- (ડ) પંચપદીનાં સૂત્રો જણાવી તેના ઉપયોગ જણાવો.
- ૩ નીચેના પ્રશ્નોના સંક્ષેપમાં ઉત્તર આપો :
- (ક) બાળ સામયિકોનાં નામ જણાવો. (કોઈ પણ ચાર) ૨
- (ખ) ડ્યૂઈ દશાંશ પદ્ધતિ અને રંગનાથનની કોલોન પદ્ધતિની તુલના કરો. ૨
(બે મુદ્દા આપો)
- (ગ) સૂચિકરણના પ્રકાર જણાવો. (કોઈ પણ ચાર) ૨
- (ઘ) પરિગ્રહણાંક પત્રક એટલે શું ? ૨
- (ચ) પુસ્તક પસંદગી માટેના આધારસ્તંભો જણાવો. (કોઈ પણ ચાર) ૨

ENGLISH VERSION
Section - II (Special Field)
(2) School Library Organisation

- 1 Answer to the point any **four** of the following. Each answer should be in about **150** words : **24**
- (a) Clarify the modern concept of School Library.
- (b) Explain important points to preparing annual budget for the school library.
- (c) Mention the methods of books-lending. Explain with illustrations any two methods of books-lending of them.
- (d) How will you make an effective use of bulletin board to attract pupils toward the library ?
- (e) Which points should be kept in mind while selecting periodicals for school library ? How will you maintain the periodicals ?
- (f) Explain the Dewey Decimal classification method. Discuss its advantages and disadvantages.
- 2 (a) What is the importance of the librarian in the school library ? What are his educational qualifications and qualities ? **8**
- (b) What are the types of computer ? How is it useful in school library administration ? **8**

OR

- 2 Answer to the point of the following questions : 16
- (a) Why is the planning of school library needed ?
- (b) Which rules will you frame for your School Library as a librarian ?
- (c) Why does a school library need the co-operation of society ?
- (d) State the use of five maxims of school library.
- 3 Answer to point of the following questions :
- (a) Mention the name of child periodicals. (any four) 2
- (b) Compare the two methods of classification of Dewey decimal and Ranganathan's Colon's method. (any two) 2
- (c) Mention the types of cataloguing. (any four) 2
- (d) What is accession register ? 2
- (e) Mention sources for book-selection (any four). 2

Section - II (Special Field)
(3) Experimental Education

- ૧ નીચેનામાંથી કોઈ પણ ચાર પ્રશ્નોના મુદ્દાસર ઉત્તર આપો. પ્રત્યેક ઉત્તર આશરે ૨૪ ૧૫૦ શબ્દોમાં હોવો જોઈએ :
- (ક) (૧) ઊર્ધ્વગામી વક્રેખા એટલે શું ? તેના ત્રણ ઉપયોગો જણાવો.
(૨) સમધારણ વક્રેખાનાં લક્ષણો જણાવો.
- (ખ) (૧) ઉત્કલ્પના એટલે શું ? સમસ્યા ઉકેલમાં તેની અગત્ય સમજાવો.
(૨) કોઈ એક આવૃત્તિ વિતરણમાં $P_{90} = 140.50$, $P_{10} = 90.70$ અને $Q = 10.58$ છે તો વિતરણની કુદૃઢતા શોધો અને તેના પ્રકાર જણાવો.
- (ગ) પ્રાયોગિક સંશોધનનાં સોપાનો જણાવો અને સમજાવો.
- (ઘ) ક્રિયાત્મક સંશોધન એટલે શું ? તેનાં સોપાનો સમજાવો.
- (ચ) નીચેના પ્રાપ્તિકોનો બહુલક શોધો :
32, 26, 30, 38, 28, 36, 56, 46, 60, 42
- (છ) (૧) એક આવૃત્તિ વિતરણમાં મધ્યસ્થ = 130.5, અને $P_{90} = 150.4$ અને $P_{10} = 100.8$ હોય તો તે પરથી વિરૂપતાનું માપ શોધો અને તેનો પ્રકાર જણાવો.
(૨) ચલ એટલે શું ? ઉદાહરણ આપી તેના પ્રકાર સમજાવો.
- ૨ (અ) એક વર્ગના 10 વિદ્યાર્થીઓની કસોટી X અને કસોટી Yના પ્રાપ્તિકો નીચે દર્શાવ્યા છે. તેના આધારે (ધારેલી સરાસરી) પરિબળ ગુણાકાર પદ્ધતિથી સહસંબંધાંક શોધો અને અર્થઘટન કરો :

વિદ્યાર્થી	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
કસોટી X	61	68	64	70	56	72	70	60	58	55
કસોટી Y	64	66	65	75	57	73	74	62	55	56

- (બ) એમ.એડ્.માં અભ્યાસ કરતા ગીતાબહેને પોતાના લઘુનિબંધ માટે પ્રાયોગિક જૂથ અને નિયંત્રિત જૂથને ગણિતની એક કસોટી આપી. ગીતાબહેન મધ્યસ્થ પરીક્ષણની ગણતરી કરવામાં તમારી મદદ માંગે છે. તો તમે ગીતાબહેનને કેવી રીતે મદદ કરશો. પ્રાપ્ત માહિતી નીચે પ્રમાણે છે :

પ્રાયોગિક જૂથ	60	65	68	70	75	66	72	64	75
નિયંત્રિત જૂથ	45	60	58	60	80	46	52	66	65

$$df = 1 \text{ માટે } 0.05 \text{ કક્ષાએ } \chi^2 = 3.84 \text{ અને } 0.01 \text{ કક્ષાએ } \chi^2 = 6.64$$

અથવા

- ૨ (અ) મધ્યવર્તી સ્થિતિનાં માપોના વિવિધ ઉપયોગો કયા કયા છે ? ૪
 (બ) સરાસરી વિચલન એટલે શું ? નીચેના પ્રાપ્તાંકોનું સરાસરી વિચલન શોધો : ૪
 65, 55, 50, 40, 58, 44
 (ક) શ્રીજી વિદ્યાલયના શિક્ષક દ્વારા ધોરણ-10ના બે વર્ગો અ અને બના વિદ્યાર્થીને ગણિતની એક કસોટી આપવામાં આવી. તેમાંના બે વિદ્યાર્થી રચના અને જિજ્ઞેશની સરખામણી કરવા તમે કઈ ગણતરી કરશો ? પ્રાપ્ત માહિતી નીચે પ્રમાણે છે :

ધોરણ-10	વિદ્યાર્થી	સંખ્યા	ક્રમાંક
વર્ગ અ	રચના	50	2
વર્ગ બ	જિજ્ઞેશ	60	3

- (ક) સી. કે. કન્યા વિદ્યાલયના શિક્ષક શ્રી અરવિંદભાઈ પટેલે ધોરણ દસના વિદ્યાર્થીઓને વિજ્ઞાનની કસોટી આપી. પ્રાપ્ત થયેલા પ્રાપ્તાંકો પરથી 60 છોકરા અને 50 છોકરીઓની સરાસરીઓમાં સાર્થક તફાવત ચકાસવા નીચેની માહિતીને આધારે કરવાની ગણતરી દર્શાવો :

	સંખ્યા	મધ્યક	પ્રમાણ વિચલન
છોકરાઓ	60	62.50	9.5
છોકરીઓ	50	60.40	10.4

- ૩ નીચેના પ્રશ્નોના મુદ્દાસર ઉત્તર આપો : ૧૦
 (અ) ક્રમાંક અને પ્રતિશત ક્રમાંક વચ્ચે શો તફાવત છે ?
 (બ) $P_{70} = 70$ અને $PR = 70$ નું અર્થઘટન કરો.
 (ક) પ્રમાણ વિચલનને પ્રસારમાનનું શ્રેષ્ઠ માપ શાથી ગણવામાં આવે છે ?
 (ક) વિરૂપતા અને કડકુદતા સમજાવો.
 (ઘ) “Z” પ્રાપ્તાંકની શી શી મર્યાદા હોય છે ?

ENGLISH VERSION
Section - II (Special Field)
(3) Experimental Education

- 1** Answer to the points any **four** of the following. Each answer should be in about **150** words : **24**
- (a) (1) What is an ogive ? State its three uses.
 (2) State the characteristics of normal probability curve.
- (b) (1) What is hypothesis ? Mention its importance in solving a problem.
 (2) Find out the measures of Kurtosis with type of a frequency distribution having $P_{90} = 140.50$, $P_{10} = 90.70$ and $Q = 10.58$.
- (c) State and explain the steps of experimental research.
- (d) What is action research ? Explain its steps.
- (e) Find out mode of the following scores:
 32, 26, 30, 38, 28, 36, 56, 46, 60, 42
- (f) (1) Find out the measures of skewness with type of frequency distribution having median is 130.5, P_{90} is 150.4 and P_{10} is 100.8.
 (2) What is variable ? Explain its type with illustrations.

- 2** (a) Below are given scores of 10 students in test X and test Y . Find the coefficient of correlation between these two type of scores by (assume mean) the product moment method and interpret : **8**

Students	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Test X	61	68	64	70	56	72	70	60	58	55
Test Y	64	66	65	75	57	73	74	62	55	56

- (b) Gitaben studying in M.Ed. gave a mathematical test to both a controlled and experimental groups for her dissertation. Gitaben is seeking help for median test calculation. How you help her ? Acquired information is given below : **8**

Experimental group	60	65	68	70	75	66	72	64	75
Controlled group	45	60	58	60	80	46	52	66	65

For $df = 1$ at 0.05 level $\chi^2 = 3.84$, 0.01 level $\chi^2 = 6.64$

OR

- 2 (a) What are the various uses of measures of central tendency ? 4
- (b) What is mean deviation ? Find out mean deviation of the following scores : 4
65, 55, 50, 40, 58, 44
- (c) A test of mathematics was given to the class A and class B of standard ten by the teacher of Shriji Vidyalay. Which calculation will you do to compare *Rachana* with *Jingesh*, students of standard ten ? Acquired information is given below : 4

Standard – ten	Student	N	Rank
Class A	<i>Rachana</i>	50	2
Class B	<i>Jingesh</i>	60	3

- (d) Shri Arvindbhai Patel, the teacher of C. K. Kanya Vidyalay gave a test of science to the students of standard ten. From acquired scores, to check out the significant difference in the means of sixty boys and fifty girls. Calculate it based on the acquired information : 4

	N	Mean	S.D.
Boys	60	62.50	9.5
Girls	50	60.40	10.4

- 3 Answer to the points of following questions : 10
- (a) What is the difference between 'Rank' and 'Percentile rank' ?
- (b) Interpret $P_{70} = 70$ and $PR = 70$.
- (c) Why is standard deviation considered to be the best measure of dispersion ?
- (d) Explain : Skewness and Kurtosis.
- (e) What are the limitation of 'Z' score ?

Section – II (Special Field)

(4) Population Education

- ૧ નીચેનામાંથી ગમે તે ચાર પ્રશ્નોના ઉત્તર વિગતે આપો : ૨૪
- (૧) વસતિ શિક્ષણની સંકલ્પના સ્પષ્ટ કરો.
- (૨) શાળા કક્ષાએ વસતિ શિક્ષણના હેતુઓ જણાવો.
- (૩) ભારતમાં ઊંચા જન્મદરને અસર કરતાં પરિબળો જણાવો.

- (૪) વસતિ શિક્ષણને ઉપયોગી દૃશ્ય-શ્રાવ્ય સાધનોની યાદી રજૂ કરી કોઈ પણ એક સાધનનો તમે કઈ રીતે ઉપયોગ કરશો ?
- (૫) વસતિ વિસ્ફોટની જીવનની ગુણવત્તા પર થતી અસરો વર્ણવો.
- (૬) વધતી જતી વસતિની પર્યાવરણ અને કુદરતી સાધન-સંપત્તિ પર થતી અસરો વર્ણવો.
- ૨ (અ) ભારતમાં વસતિ વૃદ્ધિને અસર કરતાં પરિબલોની ચર્ચા કરો. ૮
- (બ) માધ્યમિક શાળામાં વિદ્યાર્થીઓને વસતિ અંગે સભાનતા કેળવવામાં મદદરૂપ થાય તેવી સહઅભ્યાસ પ્રવૃત્તિઓની ચર્ચા કરો. ૮

અથવા

- ૨ (૧) 'ભારત માટે વસતિશિક્ષણ આવશ્યક નહિ પરંતુ અનિવાર્ય છે.' - આ વિધાનની તરફેણમાં ચાર નક્કર દલીલો રજૂ કરો. ૧૬
- (૨) 'પ્રદૂષણ અટકાવવાનો એક ઉપાય વસતિ નિયંત્રણ છે.' કેવી રીતે ?
- (૩) 'વસતિ શિક્ષણ એ જાતીય શિક્ષણ નથી.' સ્પષ્ટ કરો.
- (૪) વસતિ વૃદ્ધિની સમસ્યાઓ પ્રત્યે વિદ્યાર્થીઓમાં સભાનતા કેળવવામાં શિક્ષકની ભૂમિકાની ચર્ચા કરો.
- ૩ નીચેના પ્રશ્નોના માગ્યા પ્રમાણે ઉત્તર આપો : ૧૦
- (૧) વસતિ શિક્ષણની વ્યાખ્યા આપો.
- (૨) વસતિ ગીચતાની વ્યાખ્યા આપો.
- (૩) શૂન્ય વસતિ વધારો એટલે શું ? ટૂંકમાં સમજાવો.
- (૪) નીચેના અર્થ સ્પષ્ટ કરો :
- (૧) જન્મદર
- (૨) મૃત્યુદર
- (૩) સ્થળાંતર.
- (૫) આઝાદી પછીની વસતિ ગણતરીમાં જાતિ (પુરુષ-સ્ત્રી) પ્રમાણ દર્શાવો.

ENGLISH VERSION

Section - II (Special Field)

(4) Population Education

- 1 Answer in detail any **four** of the following questions : 24
- (1) Clarify the concept of Population Education.
- (2) State the objectives of population education of school level ?
- (3) Mention the factors responsible for the high birth-rate in India.

- (4) Give a list of useful audio-visual aids for population education. Mention how will you use any one of the aids ?
- (5) Describe the effects of population explosion on the quality of life.
- (6) What are the effects of the increase in population on the environment and natural resources ? – Describe.
- 2** (a) Discuss the factors affecting growth of population in India. **8**
- (b) Discuss the co-curricular activities useful for creating awareness of population in the pupils of secondary school. **8**

OR

- 2** (1) “For India population education is not only necessary but it is inevitable.” Give four concrete arguments in favour of this statement. **16**
- (2) “One of remedy to prevent pollution is population control.” – How ?
- (3) “Population education is not sex education.” – Discuss.
- (4) Discuss the role of a teacher to create awareness in pupils towards problems of population growth.
- 3** Answer the following questions as directed : **10**
- (1) Give the definition of population education.
- (2) Give the definition of population density.
- (3) What is zero population growth ? Explain in brief.
- (4) Clarify the meaning of the following terms :
- (i) Birth-rate
- (ii) Death-rate
- (iii) Migration.
- (5) Mention Men-Women sex ratio in census after independence.

Section - II (Special Field)
(5) School Supervision & Inspection

- ૧ નીચેનામાંથી ગમે તે ચાર પ્રશ્નોના ઉત્તર આપો : ૨૪
- (ક) શાળા નિરીક્ષકની મહત્વની લાયકાત અને ગુણો જણાવો.
- (ખ) અભ્યાસેતર પ્રવૃત્તિઓમાં નિરીક્ષકનો ફાળો જણાવો.
- (ગ) શાળાનો નિરીક્ષક શાળાના અન્ય શિક્ષકો કરતાં કઈ કઈ બાબતે જુદો પડે છે ?
- (ઘ) “અધિક્ષક એ રૂઆબ જમાવનાર અધિકારી નથી, પણ પરિવર્તનનો દૂત છે.”
- સમજાવો.
- (ચ) આપખુદ નિરીક્ષણની વ્યાખ્યા આપી અર્થ સ્પષ્ટ કરો.
- (છ) અધિક્ષણની મુખ્ય મર્યાદાઓ જણાવો.
- ૨ (અ) નિરીક્ષક નીમવાની કાર્યવાહીના મુખ્ય તબક્કાઓની વિગતે ચર્ચા કરો. ૮
- (બ) જિલ્લા શિક્ષણાધિકારીની ફરજો અને જવાબદારીઓ વર્ણવો. ૮
- અથવા**
- ૨ (અ) શાળા નિરીક્ષણના મુખ્ય હેતુઓ જણાવો. ૪
- (બ) શાળા નિરીક્ષણ અને શાળા અધિક્ષણ વચ્ચેનો તફાવત સ્પષ્ટ કરો. ૪
- (ક) શાળાના શિક્ષણના સુધારણામાં નિરીક્ષકનો ફાળો જણાવો. ૪
- (ડ) નિરીક્ષણ કાર્યની જૂની અને નવી સંકલ્પના વિગતે સમજાવો. ૪
- ૩ નીચેના પ્રશ્નોના માગ્યા પ્રમાણે ઉત્તર આપો : ૧૦
- (અ) અધિક્ષણની વ્યાખ્યા આપો.
- (બ) શાળા નિરીક્ષણના બે સિદ્ધાંતો જણાવો.
- (ક) શાળા નિરીક્ષણની મુખ્ય મર્યાદાઓ જણાવો.
- (ડ) નિરીક્ષક બનવા માટે આવશ્યક લક્ષણો કયાં કયાં છે ?
- (ઘ) શાળા સંચાલનમાં નિરીક્ષકની ભૂમિકા સમજાવો.

ENGLISH VERSION
Section - II (Special Field)
(5) School Supervision & Inspection

- 1** Answer to the point any **four** of the following questions : **24**
- (i) State the important qualifications and qualities of school supervisor.
 - (ii) State the role of the supervisor in co-curricular activities.
 - (iii) In what respects does a school supervisor differ from the other school teachers ?
 - (iv) "An inspector is not an awe-striking officer but a change agent." Discuss the statement in detail.
 - (v) Define the concepts of authoritarian supervision and clarify its meaning.
 - (vi) State the main limitations of inspection.
- 2** (a) Discuss the main stages of procedure to appoint a supervisor. **8**
- (b) Describe the duties and responsibilities of the District Education Officer. **8**
- OR**
- 2** (a) Write main objectives of school supervision. **4**
- (b) Explain clearly the difference between school inspection and school supervision. **4**
- (c) State the role of supervisor for improvement of the school education. **4**
- (d) Explain in detail the new and old concepts of supervision work. **4**
- 3** Answer to the point of the following as directed : **10**
- (a) Define the concepts of inspection.
 - (b) State any two principles of school supervision.
 - (c) State the limitations of school supervision.
 - (d) Which are the qualities necessary to be a successful supervisor ?
 - (e) What has been the role of supervisor in school administration ? – Explain.

Section – II (Special Field)
(6) Information Technology in Education

- ૧ નીચેનામાંથી ગમે તે ચાર પ્રશ્નોના મુદ્દાસર ઉત્તર લખો : ૧૨
- (ક) સમજાવો : ફોરમેટિંગ તથા ફેગમેન્ટિંગ.
- (ખ) બહુમાધ્યમ એટલે શું ? તેમાં પેઈન્ટ અને ડ્રો પ્રોગ્રામનો ઉપયોગ સમજાવો.
- (ગ) વ્યાખ્યા લખો : પેરિફરલ્સ, હાર્ડવેર, સોફ્ટવેર
- (ઘ) ગમે તે ચાર નેટવર્ક પ્રોટોકોલનાં નામ જણાવી તેમના વિષે સમજાવો.
- (ચ) સમજાવો : ROM
- (છ) DOS અને BIOS સમજાવો.
- ૨ (ક) વર્ગશિક્ષણ, પરીક્ષણ અને પુસ્તકાલયમાં આઈ.ટી. કઈ રીતે ઉપયોગી છે ? ૪
- (ખ) નેટવર્કના પ્રકારો સમજાવો. ૪

અથવા

- ૨ નીચેના પ્રશ્નોના મુદ્દાસર ઉત્તર લખો : ૮
- (ક) વ્યાખ્યા આપો : બીટ, બાઈટ.
- (ખ) “વર્ગશિક્ષણમાં આકૃતિઓ, ચિત્રો, ચાર્ટ અને નકશાઓ કરતાં અવાજ સાથેની એનિમેટેડ સ્લાઈડ શોનો ઉપયોગ વધુ અસરકારક રહેશે.” - શું આ વિધાન સાથે તમે સહમત છો ? તમારા ઉત્તરની તરફેણમાં ચાર કારણો જણાવો.
- (ગ) સામાન્ય રીતે ડાયલ અપ ઈન્ટરનેટ કનેક્શનમાં મોડેમનો ઉપયોગ શા માટે થાય છે ?
- (ઘ) HTMLના ગમે તે બે ટેગ્સ સમજાવો.
- ૩ નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર લખો : ૫
- (ક) ગમે તે ત્રણ પ્રિન્ટરનાં નામ લખો.
- (ખ) સાંખ્યિક સિગ્નલની વ્યાખ્યા લખો.
- (ગ) ASCII અને OCRનાં પૂરા નામ લખો.
- (ઘ) ટોપોલોજી એટલે શું ?
- (ચ) વ્યાખ્યા લખો : ઈન્ટરનેટ.

ENGLISH VERSION
Section - II (Special Field)
(6) Information Technology in Education

- 1** Answer any **four** of the following questions : **12**
- (a) Explain : Formatting and Fragmenting.
 - (b) What is Multimedia ? Explain the use of Paint and Draw Programmes in multimedia.
 - (c) Define : Peripherals, Hardware, Software.
 - (d) Stating the names of any four network protocols explain about them.
 - (e) Explain : ROM.
 - (f) Explain DOS and BIOS.
- 2** (a) How IT is useful in classroom teaching, examination and library ? – Explain. **4**
- (b) Explain the main types of Network. **4**

OR

- 2** Answer the following questions : **8**
- (a) Define : Bit, Byte.
 - (b) “Use of animated slides, with sound, in class room teaching is better than the use of diagrams, pictures, charts and maps.” – Do you agree with the statement ? Give any four reasons in support of your answer.
 - (c) Why generally MODEM is used in dial up Internet connection ?
 - (d) Explain any two HTML tags.
- 3** Answer the following questions to the point : **5**
- (a) Give the names of any three printers.
 - (b) Define digital signals.
 - (c) Write full form of ASCII and OCR.
 - (d) Define : Topology.
 - (e) Define : Internet.